Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MACIEJ SZPUNAR
12 päivänä huhtikuuta 2018 [1]

Asia C-335/17

Neli Valcheva
vastaan
Georgios Babanarakis

(Ennakkoratkaisupyyntö – Varhoven kasatsionen sad (ylin kassaatiotuomioistuin, Bulgaria))

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeudellisissa asioissa – Asetus (EY) N:o 2201/2003 – Soveltamisala – Tapaamisoikeuden käsite – Sovellettavuus isovanhempiin

I. Johdanto

1. Isoäiti tahtoo käyttää oikeutta tavata lapsenlapsensa. Kuuluuko sellaista hakemusta koskeva riita-asia asetuksen (EY) N:o 2201/2003 [2] soveltamisalaan? Tämä on sisällöltään Varhoven kasatsionen sadin (ylin kassaatiotuomioistuin, Bulgaria) esittämä ennakkoratkaisukysymys.

2. Käsiteltävä asia tarjoaa unionin tuomioistuimelle tilaisuuden lausua nyt ensimmäistä kertaa asetuksen N:o 2201/2003 soveltamisesta tapaamisoikeutta koskevaan isovanhempien hakemukseen sen selvittämiseksi, onko tuomioistuin, joka on toimivaltainen lausumaan kyseisen oikeuden käyttöä koskevista yksityiskohdista, määritettävä kyseisen asetuksen vai jäsenvaltioiden kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen perusteella. Asetuksessa tunnustetaan lapsen asuinpaikan tuomioistuinten toimivalta erityisesti läheisyysperusteen nojalla. Seuraavan analyysin tavoitteena on siten määrittää toimivaltainen tuomioistuin tapaamisoikeutta koskevissa asioissa ilman aineellisten näkökohtien tarkastelua.

3. Ennen kaikkea on korostettava, ettei tätä asiaa voida analysoida erillään perustavaa laatua olevasta kysymyksestä: lapsen tarpeesta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita isovanhempiinsa, edellyttäen, ettei se ei ole vastoin hänen etuaan. Sen vuoksi tulkittaessa asetusta N:o 2201/2003 vanhempainvastuun osalta lähtökohtana on nyt pidettävä lapsen etua koskevaa periaatetta.

1 Alkuperäinen kieli: ranska.

2 Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27.11.2003 annettu neuvoston asetus (EUVL 2003, L 338, s. 1).

II. Asiaa koskevat oikeussäännöt

A. Unionin oikeus

1. Perusoikeuskirja

4. Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 7 artiklassa, jonka otsikkona on ”Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen”, määrätään seuraavaa:

”Jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan.”

5. Perusoikeuskirjan 24 artiklan 2 kohdassa määrätään, että ”kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu”.

2. Asetus N:o 2201/2003

6. Asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan toisesta perustelukappaleesta ilmenee, että ”Eurooppa-neuvosto piti Tampereen kokouksessaan oikeuden päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta oikeudellisen yhteistyön kulmakivenä ja määritti tapaamisoikeuden ensisijaiseksi asiaksi”.

7. Kyseisen asetuksen johdanto-osan viidennen perustelukappaleen mukaan ”kaikkien lasten tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi tämä asetus kattaa kaikki vanhempainvastuuta koskevat tuomiot, mukaan luettuina lastensuojelutoimenpiteet, riippumatta niiden yhteydestä avioliitto-oikeuden alaan kuuluviin menettelyihin”.

8. Asetuksen johdanto-osan 12 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa: ”Tässä asetuksessa vahvistetut toimivaltasäännökset vanhempainvastuuta koskevissa asioissa on muotoiltu lapsen edun perusteella ja ottaen erityisesti huomioon läheisyyden periaate. Niinpä toimivallan pitäisi ensisijaisesti olla tuomioistuimilla siinä jäsenvaltiossa, jossa lapsen asuinpaikka on, paitsi tietyissä olosuhteissa lapsen asuinpaikan muuttuessa tai lapsen huoltajien sovittua toisin.”

9. Siltä osin kuin on kyse asetuksen N:o 2201/2003 soveltamisalasta, kyseisen asetuksen 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tätä asetusta sovelletaan, riippumatta siitä millaisessa tuomioistuimessa asiaa käsitellään, siviilioikeudellisissa asioissa, jotka liittyvät:

a) avioeroon, asumuseroon tai avioliiton pätemättömäksi julistamiseen;

b) vanhempainvastuun myöntämiseen, käyttämiseen, siirtämiseen, rajoittamiseen tai lopettamiseen.

2. Edellä 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettuihin asioihin kuuluvat erityisesti:

a) oikeus lapsen huoltoon ja tapaamisoikeus;

– –”

10. Kyseisen asetuksen 2 artiklan 1, 7, 8, 9 ja 10 alakohdassa esitettyjen määritelmien mukaan

”1) ’tuomioistuimella’ [tarkoitetaan] jäsenvaltioiden kaikkia viranomaisia, jotka ovat toimivaltaisia tämän asetuksen 1 artiklan mukaiseen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa;

– –

7) ’vanhempainvastuulla’ [tarkoitetaan] oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka liittyvät lapsen henkilöön tai omaisuuteen ja jotka jollakin luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä on tuomioistuimen tuomion tai lain taikka voimassa olevan sopimuksen perusteella. Ilmaisu käsittää erityisesti oikeuden lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuden;

8) ’vanhempainvastuunkantajalla’ [tarkoitetaan] ketä tahansa henkilöä, jolla on vanhempainvastuu lapseen nähden;

9) ’oikeu[della] lapsen huoltoon’ [tarkoitetaan] lapsesta huolehtimiseen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia, varsinkin oikeutta päättää lapsen asuinpaikasta;

10) ’tapaamisoikeudella’ [tarkoitetaan] myös oikeutta viedä lapsi rajoitetuksi ajaksi asuinpaikastaan muualle”.

11. Asetuksen 8 artiklan, joka koskee yleistä toimivaltaa, sanamuoto on seuraava:

”1. Jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia vanhempainvastuuta koskevissa asioissa, jos lapsen asuinpaikka on asian vireillepanoajankohtana kyseisessä jäsenvaltiossa.

2. Edellä olevaa 1 kohtaa sovelletaan, jollei 9, 10 ja 12 artiklassa toisin säädetä.”

B. Bulgarian oikeus

12. Perhelain (Semeen kodets) 128 §:ssä säädetään perheenjäsenten välisestä tapaamisoikeudesta seuraavaa:

”1. Isoisä ja isoäiti voivat pyytää lapsen nykyisen kotipaikan Rayonen sadia (alueellinen tuomioistuin, Bulgaria) määräämään lapsen tapaamiseen liittyvistä toimenpiteistä, jos se on lapsen edun mukaista. Myös lapsella on tällainen oikeus.

2. Kansallinen tuomioistuin soveltaa 59 §:n 8 ja 9 momenttia vastaavasti.

3. Jos vanhempi, jolle tuomioistuin on myöntänyt tapaamisoikeuden, on tilapäisesti poissaolon tai sairauden vuoksi estynyt käyttämästä kyseistä oikeutta, lapsen isoäiti tai isoisä voivat käyttää sitä.”

13. Henkilöistä ja perheestä annetun lain (Zakon za litsata i semeystvoto) (DV nro 182, 9.8.1949, sellaisena kuin se on muutettuna ja julkaistuna DV:ssä nro 120, 29.12.2002) 4 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Henkilöt, jotka ovat täyttäneet 14 vuotta mutta ovat alle 18-vuotiaita, ovat alaikäisiä nuoria.

He tarvitsevat oikeustoimien tekemiseen vanhempiensa tai edunvalvojansa suostumuksen mutta voivat kuitenkin toteuttaa yksinkertaisia jokapäiväisiä toimia henkilökohtaisten tarpeidensa tyydyttämiseksi ja määrätä itse siitä, minkä he ovat ansainneet.”

III. Pääasian tosiseikat, ennakkoratkaisukysymys ja menettely unionin tuomioistuimessa

14. Neli Valcheva on Mariana Kolevan äiti sekä Mariana Kolevan ja Georgios Babanarakisin avioliitosta 8.4.2002 syntyneen Christos Babanarakisin isoäiti. Avioliitto purettiin kreikkalaisen tuomioistuimen päätöksellä, ja oikeus Christos Babanarakisin huoltoon myönnettiin tämän isälle. Kreikkalainen tuomioistuin määräsi myös äidin ja lapsen tapaamisoikeuden käyttöön liittyvistä yksityiskohdista – yhteydenpito tapahtuu internetissä ja puhelimitse, ja henkilökohtaiset tapaamiset, jotka kestävät joitakin tunteja, järjestetään kerran kuussa Kreikassa.

15. Todettuaan, ettei hänen ollut mahdollista olla täysipainoisesti yhteydessä lapsenlapseensa ja että hän oli pyytänyt tuloksetta apua Kreikan viranomaisilta, Valcheva pyysi Rayonen sadia perhelain 128 §:n nojalla vahvistamaan tapaamisoikeuden käyttöä koskevat järjestelyt itsensä ja alaikäisen lapsenlapsensa välillä. Hän pyysi oikeutta tavata lapsenlastaan säännöllisesti yhtenä viikonloppuna kuukaudessa ja ottaa hänet luokseen kahdeksi tai kolmeksi viikoksi loma-aikaan kahdesti vuodessa.

16. Rayonen sad totesi, että se ei ollut toimivaltainen tutkimaan Valchevan pyyntöä. Okrazhen sad de Burgas (Burgasin alueellinen tuomioistuin, Bulgaria) on vahvistanut muutoksenhaussa alioikeuden ratkaisun asetuksen N:o 2201/2003 perusteella. Se katsoi, että kyseistä asetusta sovellettiin tilanteissa, jotka koskivat lapsen oikeutta tavata laajempaa perhepiiriään, johon lukeutuvat myös isovanhemmat, ja että kyseisen asetuksen 8 artiklan nojalla toimivalta oli sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jossa lapsella oli asuinpaikka asian vireillepanoajankohtana, toisin sanoen Kreikan tuomioistuimilla.

17. Valcheva valitti tuomiosta Varhoven kasatsionen sadiin. Kyseinen tuomioistuin totesi, että se oli taipuvainen hyväksymään toisen asteen tuomioistuimen kannan, mutta lisäsi, että sille oli tärkeää tietää, sovelletaanko asetusta N:o 2201/2003 isovanhempien tapaamisoikeuteen toimivaltaisen tuomioistuimen määrittämiseksi.

18. Varhoven kasatsionen sad on tässä tilanteessa päättänyt 29.5.2017 tekemällään ja unionin tuomioistuimen kirjaamoon 6.6.2017 saapuneella päätöksellään lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja 2 artiklan 10 alakohdassa tarkoitettua tapaamisoikeuden käsitettä tulkittava siten, että siihen sisältyy vanhempien ja lapsen välisen tapaamisoikeuden lisäksi myös oikeus tavata muita sukulaisia kuin vanhempia, tarkemmin sanottuna isovanhempia?”

19. Ennakkoratkaisupyyntö annettiin tiedoksi osapuolille 6.7.2017. Toinen ilmoitus tästä pyynnöstä lähetettiin pääasian vastapuolelle 15.9.2017. Osapuolille annettiin kirjallisten huomautusten esittämistä varten 18.9. ja 4.12.2017 välisenä aikana päättyvä määräaika. Ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle ja osapuolille ilmoitettiin kyseisessä ilmoituksessa unionin tuomioistuimen päätöksestä antaa nyt esillä olevan ennakkoratkaisupyynnön käsittelylle unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 53 artiklan 3 kohdan mukainen etusija.

20. Kirjallisia huomautuksia unionin tuomioistuimelle ovat esittäneet Tšekin tasavalta ja Euroopan komissio. Unionin tuomioistuin on päättänyt ratkaista asian ilman suullista käsittelyä, koska yksikään osapuoli ei ole sitä pyytänyt.

IV. Tapauksen tarkastelu

21. Pääasiassa kyseessä olevassa tilanteessa Valcheva, joka on Bulgarian kansalainen, on 8.4.2002 syntyneen alaikäisen lapsen äidinäiti.[3] Vanhempiensa avioliiton purkamisesta lähtien lapsen asuinpaikka on ollut Kreikassa isänsä luona. Isä on Kreikan kansalainen. Isoäiti tahtoo saada tapaamisoikeuden lapsenlapseensa.

22. Koska ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen antamien tietojen mukaan lapsen huoltajuus on annettu hänen isälleen, kun taas äidillä on ainoastaan tapaamisoikeus, nousee kuitenkin esiin kysymys, voiko isovanhempi, joka tahtoo ylläpitää henkilökohtaista suhdetta lapsenlapseensa, vedota asetuksen N:o 2201/2003 toimivaltasäännöksiin hakeakseen tapaamisoikeutta.

A. Yleiset näkökohdat

23. Mielestäni on hyödyllistä ennen ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelua esittää joitakin yleisiä huomautuksia, joiden ansiosta voidaan määritellä se kehys, johon asetus N:o 2201/2003 kuuluu. Nämä näkökohdat koskevat Euroopan yhdentymisen vaikutusta unionin toimivaltaan kansainvälisen yksityisoikeuden alalla, kyseisen asetuksen sosioekonomista taustaa ja lapsen etua.

1. Euroopan yhdentyminen ja kansainvälinen yksityisoikeus

24. On kulunut lähes 20 vuotta 28.5.1998 tehtyä Brysselin yleissopimusta koskevan selitysmuistion julkaisemisesta.[4] Kyseisessä muistiossa korostettiin aivan oikein tarvetta puuttua perheoikeudellisiin ongelmiin Euroopan yhdentymisen näkökulmasta. Kysymys yksityisoikeuden ”yhteisöllistämisestä” oli nimittäin 1990-luvulla näkyvästi esillä akateemisissa ohjelmissa, tutkimushankkeissa ja yliopistojen konferensseissa.[5] Haagin kansainvälisen oikeuden instituutissa järjestetyillä kursseilla[6] keskityttiin erityisesti yhteisön sääntöjen vaikutusta kansainväliseen yksityisoikeuteen ja Euroopan yhdentymisen vaikutuksia sen kehitykseen koskevien keskustelujen ja pohdinnan tuloksiin.

25. Niistä kävi ilmi muun muassa, että unionin ja sen tavoitteiden kehityksellä oli ollut tosiasiallinen vaikutus sen omaan toimivaltaan kansainvälisen yksityisoikeuden alalla. Euroopan kansainvälisen yksityisoikeuden aseman, joka oli aluksi hyvin rajoittunut, kun otetaan huomioon alkuperäinen tavoite eli yhteismarkkinoiden toteuttaminen, kannalta on ollut etua siitä, että on otettu käyttöön toinenkin tavoite, nimittäin unionin kansalaisuus, jonka ansiosta unioni on voinut ylittää pelkän taloudellisen

3 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että Bulgarian lainsäädännössä erotetaan toisistaan alle 14-vuotiaat alaikäiset (”maloletni”) ja 14–18-vuotiaat alaikäiset (”nepalnoletni”, sananmukaisesti ”ei täysi-ikäiset”, joilla on rajoitettu oikeustoimikelpoisuus). Tältä osin on todettava, että asetus N:o 2201/2003 koskee samalla tavalla kaikkia ”lapsia” ja että siinä ei ole vahvistettu ikärajoja. Oikeuskirjallisuuden mukaan ”tämän mainitsematta jättämisen johdosta ja koska käsitteelle ’lapsi’ ei ole olemassa itsenäistä yhteisön määritelmää, on tukeuduttava kansallisiin lakeihin sen selvittämiseksi, mihin ikävuoteen asti kyseessä on lapsi”; ks. tältä osin Corneloup, S., ”Les règles de compétence relatives à la responsabilité parentale”, *Le nouveau droit communautaire du divorce et de la responsabilité parentale*, Lyon III -yliopiston perheoikeuskeskuksen 7. ja 8.4.2005 järjestämän symposiumin asiakirjat, Dalloz, 2005, s. 69–84.

4 Neuvoston säädös, annettu 28.5.1998 yleissopimuksen tekemisestä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoasioissa (EYVL 1998, C 221; s. 1, jäljempänä vuoden 1998 Brysselin yleissopimus). Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella tuomioistuimen toimivallasta ja tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoasioissa tehdyn yleissopimuksen selitysmuistio, laatinut Alegría Borrás, Barcelonan yliopiston kansainvälisen yksityisoikeuden professori (EYVL 1998, C 221, s. 27; jäljempänä Borrásin muistio).

5 Ks. mm. von Hoffman, B. (toim.), *European Private International Law*, Nijmegen, 1998, s. 13–37; Kohler, C. ”Interrogations sur les sources du droit international privé européen après le Traité d’Amsterdam”, *Revue critique de droit international privé*, 1999, nro 1, s. 1.

6 Ks. mm. Struycken, A. V. M., ”Les conséquences de l’intégration européenne sur le développement du droit international privé”, *Recueil des cours*, 232 osa, 1992, s. 256–383; Fallon, M., ”Les conflits de lois et de juridictions dans un espace économique intégré. L’expérience de la Communauté européenne”, *Recueil des cours*, 253 osa, 1995, s. 9–290 ja Borrás, A., ”Le droit international privé communautaire: réalités, problèmes et perspectives d’avenir”, *Recueil de cours*, 317 osa, 2005, s. 313–516.

yhdentymisen rajoitukset suuntautumalla kohti kansalaisten Eurooppaa.[7] Kolmaskin tavoite on Amsterdamin sopimuksen jälkeen osaltaan edistänyt Eurooppa-hankkeen edistämistä: henkilöiden vapaan liikkuvuuden takaavan vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen vahvistaminen siten, että luodaan kehys kansalaisten lisääntyvälle liikkuvuudelle ja annetaan sisältö Euroopan kansalaisuudelle,[8] johon liittyy erityisesti oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa.[9] Minusta vaikuttaa siltä, että jotta Euroopan yhdentymisprosessi tulisi todelliseksi unionin kansalaisille, tämän oikeuden, joka on ratkaiseva muiden prosessuaalisten perusoikeuksien täytäntöön panemiseksi, kannalta on ilmeisen tärkeää, että tuomioiden tunnustamisen ja täytäntöönpanon kaltaisilla aloilla saadaan ”nopeasti konkreettisia tuloksia”.[10]

26. Tämä on siten se asiayhteys, johon Euroopan kansainvälisen yksityisoikeuden säännöt ja erityisesti asetuksen N:o 2201/2003 tuomioistuinten toimivaltaa sekä vanhempainvastuuta koskevien tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevat säännöt kuuluvat.

2. Yhteiskunnalliset muutokset ja asetus N:o 2201/2003

27. Haluaisin lisäksi mainita yhteiskunnan viime vuosikymmeninä kokemien muutosten vaikutukset vanhempainvastuuta koskevan unionin lainsäädännön soveltamisalaan. Näin voidaan määritellä paremmin asetuksen N:o 2201/2003 asiayhteys ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämän kysymyksen tarkastelemiseksi.

28. Siltä osin kuin on kyse ensiksi yhteiskunnallisista muutoksista unionissa (ja yleisesti länsimaisessa yhteiskunnassa), on syytä huomauttaa yhtäältä, että globalisaatioon liittyvät taloudelliset muutokset ovat aiheuttaneet perusteellisia muutoksia työsuhteissa, mistä on ollut seurauksena erityisesti asuinpaikan ja työskentelypaikan eriytyminen. Asuminen yhdessä jäsenvaltiossa ja työskenteleminen jossain toisessa on yleistynyt joidenkin unionin kansalaisten osalta. Tilanne on kuitenkin monimutkaisempi niiden kansalaisten tapauksessa, jotka asuvat yhdessä jäsenvaltiossa ja jotka on lähetetty työskentelemään kolmanteen maahan toiseen jäsenvaltioon sijoittautuneen yhtiön lukuun. Nämä muutokset vaikuttavat myös merkittävästi unionin kansalaisten perhe-elämään.

29. Kansalaisten elintapoihin vaikuttavat toisaalta myös sosiokulttuuriset muutokset, jotka ovat aivan yhtä syviä. Esimerkkeinä voidaan mainita ilmiö, jossa perheen jäsenillä (vanhemmilla tai lapsilla) on kaksoiskansalaisuus tai he edustavat eri kansallisuuksia (mikä liittyy läheisesti henkilöiden vapaaseen liikkuvuuteen ja yleisemmin globalisaatioon), erilaisten liittojen – avioliiton lisäksi – ja yhteiselämän muotojen moninaisuus, erityisesti rekisteröityä parisuhdetta koskeva sopimus (pacte civil de solidarité), uudenlaiset perherakenteet, erityisesti yksinhuoltajaperheet, perheet, joissa on jäseniä edellisistä ja nykyisistä suhteista, tai perheet, jossa molemmat vanhemmat ovat samaa sukupuolta, sekä uudet vanhemmuuden muodot aikaisemmassa liitossa syntyneiden lasten, hedelmöityshoitojen avulla syntyneiden tai adoptoitujen lasten kohdalla. Perherakenteiden moninaistuminen on siten

7 Ks. vastaavasti em. Borrás, A., s. 333–369. Ks. myös Borrásin muistio, s. 28: ”Euroopan yhdentyminen oli alussa pääasiallisesti taloudellista, ja oikeudelliset asiakirjat laadittiin tästä syystä yleensä taloudellista yhdentymistä silmällä pitäen. Tilanne on kuitenkin muuttunut perusteellisesti viime aikoina, eikä yhdentyminen ole enää yksinomaan taloudellista, vaan se vaikuttaa vähitellen yhä perinpohjaisemmin Euroopan kansalaisten elämään.”

8 Asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan ensimmäisessä perustelukappaleessa palautetaan mieliin tämän unionin tavoite seuraavasti: ”Euroopan yhteisö on asettanut tavoitteekseen luoda vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen, jossa taataan henkilöiden vapaa liikkuvuus.”

9 Oikeutta saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa koskeva direktiivi on erityisen tärkeä tapauksissa, joissa kyseessä on lasten oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa ja erityisesti oikeus yhteydenpitoon kumpaankin vanhempaan rajat ylittävissä riita-asioissa. Neuvoston direktiivi 2003/8/EY, annettu 27.1.2003, oikeussuojakeinojen parantamisesta rajat ylittävissä riita-asioissa vahvistamalla oikeusapuun kyseisissä riita-asioissa liittyvät yhteiset vähimmäisvaatimukset (EYVL 2003, L 26, s. 41).

10 Ks. vastaavasti em. Borrás, A., s. 369. Ks. myös Lagarde, P., ”En guise de synthèse”, *Quelle architecture pour un code européen de droit international privé*, Fallon, M., Lagarde, P. ja Poillot-Peruzzetto, S. (toim.), Peter Lang, 2011, s. 365–388, s. 366: ”kansainvälisen yksityisoikeuden näkökulmasta tämä tarkoittaa, että suunniteltu lainsäädäntö ei saa enää rajoittua sääntöihin, joilla taataan perussopimuksen neljän perusvapauden käyttö talouden alalla. Sillä on tarkoitus varmistaa paitsi se, että Euroopan kansalainen voi liikkua vapaasti unionin sisällä taloudellisen toiminnan harjoittamiseksi, myös se, että kun hän liikkuu unionissa, taataan turvallisuus ja oikeus riippumatta siitä, missä tarkoituksessa liikkuminen tapahtuu.”

nyky-yhteiskunnassa tosiasia. Jotkin näistä ilmiöistä eivät ole varsinaisesti uusia, mutta muutokset ovat lisääntyneet ja kehittyneet erittäin voimakkaasti 1960-luvulta lähtien. Nämä nopeat taloudelliset ja sosiokulttuuriset muutokset, joilla on moninaiset vaikutukset kansalaisten elämään, edellyttävät joissakin tapauksissa oikeusjärjestyksien perusajatuksen ja niiden normien sisällön uudelleentarkastelua sekä lainsäädännön, erityisesti unionin lainsäädännön (mukaan lukien Euroopan kansainvälinen yksityisoikeus) mukauttamista.

30. Toiseksi siltä osin kuin on kyse tarkemmin sanottuna yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksista asetukseen N:o 2201/2003, on todettava, että lapsia koskevissa riita-asioissa kyseisen asetuksen ulottuvuus verrattuna vuoden 1998 Brysselin yleissopimukseen [11] ja asetukseen N:o 1347/2000 [12] on laajentunut huomattavasti. Kun asetus N:o 1347/2000 koski ainoastaan yksityisoikeudellisia menettelyjä, jotka koskivat puolisoiden yhteisten lasten huoltoa avioliiton purkamista (avioero ja pätemättömäksi julistaminen) tai asumuseroa koskevien menettelyjen yhteydessä, [13] asetus N:o 2201/2003 koskee nyt kaikkia vanhempainvastuuta koskevia asioita riippumatta siitä, millaisessa tuomioistuimessa asiaa käsitellään. Jotta voidaan taata ”kaikkien lasten” tasapuolinen kohtelu, viimeksi mainittua asetusta sovelletaan silloin, kun kyse on aiemmasta suhteesta olevista lapsista tai avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista, riippumatta siitä, onko vanhempainvastuu vanhemmilla vai kolmannella osapuolella, ottamalla huomioon myös perheet, joissa on jäseniä edellisistä ja nykyisistä suhteista.

31. Huolimatta unionin lainsäätäjän pyrkimyksistä mukauttaa vanhempainvastuulainsäädäntö yhteiskunnan muutoksiin muutokset tapahtuvat paljon nopeammin kuin lainsäädännön mukauttaminen, ja on selvää, että jäljelle jää sellaisia ”harmaita alueita”, joihin ei löydy selvää ratkaisua lainsäädännöllä. Pääasia havainnollistaa näitä harmaita alueita, jotka ovat syntyneet erityisesti sellaisten yhteiskunnan muutosten vaikutuksesta, jotka liittyvät lapsen henkilökohtaisiin suhteisiin niihin muihin henkilöihin, joihin hänellä on oikeudelliset tai tosiasialliset perhesiteet (esim. toisen vanhemman entinen puoliso, lapsen veljet tai sisaret, isovanhemmat tai vanhempainvastuuta kantavan vanhemman kumppani). Nämä harmaat alueet voivat aiheuttaa jopa paradoksaalista epävarmuutta muiden henkilöiden kuin vanhempien – tässä tapauksessa isovanhempien – tapaamisoikeudesta.

32. Siltä osin kuin on kyse erityisesti isovanhemmista, eikö tällainen epävarmuus ole hämmentävää? Periaatteessahan henkilökohtainen suhde isovanhempien ja heidän lapsenlastensa välillä on – edellyttäen, että lapsen etu otetaan huomioon – erityisesti yhteiskunnan jatkuvasti muuttuessa lapsille merkittävä vakauden lähde ja sukupolvien välisen siteen kannalta tärkeä tekijä, joka epäilemättä myötävaikuttaa heidän identiteettinsä muodostumiseen.

3. Lapsen etua koskeva periaate

33. Voidakseni päättää tämän yleisiä näkökohtia koskevan osan pidän kuitenkin tärkeänä mainita vielä asetuksen N:o 2201/2003 tärkeimmän eli lapsen etua koskevan periaatteen.

11 Tämä yleissopimus ei tullut koskaan voimaan, sillä se korvattiin tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisten lasten huoltoa koskevissa asioissa 29.5.2000 annetulla neuvoston asetuksella N:o 1347/2000 (EYVL 2000, L 160, s. 19), kun oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeudellisissa asioissa ”yhteisöllistettiin” siirtämällä asiaa koskeva luku aikaisemmasta kolmannesta pilarista ensimmäiseen pilariin (EY:n perustamissopimuksen kolmas osa, IV osasto) Amsterdamin sopimuksen tullessa voimaan 1.5.1999.

12 Heti asetuksen N:o 1347/2000 antamisen jälkeen sen soveltamisalan katsottiin olevan hyvin rajallinen. Tähän asetukseen liittyvien myönteisten ja kielteisten näkökohtien osalta ks. Borrás, A., ”Le règlement nº 1347/2000 sur la compétence, la reconnaissance et l’exécution des décisions en matière matrimoniale et en matière de responsabilité parentale des enfants communs”, *Petites affiches*, 2002, nro 248, s. 12. ”Lukuisien säädösten antaminen kaoottisesti nopeassa tahdissa yksinomaan vanhempien yhteiselämän päättymisen ja vanhempainvastuun alalla” selittyy erityisesti sillä, että erilaiset kansalliset perinteet ovat merkityksellisempiä ja tuntuvampia kuin omaisuuden alalla, ks. Ancel, B., ja Muir Watt, H., ”L’intérêt supérieur de l’enfant dans le concert des juridictions: le règlement Bruxelles II bis”, *Revue critique de droit international privé*, 2005, nro 94 (4), s. 569–586.

13 Asetusta N:o 1347/2000 sovellettiin avioliiton hajotessa vain avioliitossa syntyneisiin lapsiin, ja sitä sovellettiin pariskunnan lasten suojelemiseen vain tilanteissa, joissa oli kyse avioliiton hajoamisesta. Borrás, A., s. 12. Asetuksen N:o 1347/2000 osalta ks. erityisesti Gaudemet-Tallon, H., ”Le règlement nº 1347/2000 – –”, *Journal de droit international*, 2001, s. 381.

34. Lapsen etu on yksi unionin oikeusjärjestykselle ominaisista periaatteista.[14] Sen lisäksi, että kaikki jäsenvaltiot ovat ratifioineet Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen lapsen oikeuksista,[15] unionin tuomioistuin on huomauttanut, että kyseinen yleissopimus sitoo jokaista jäsenvaltiota ja että se kuuluu niihin ihmisoikeuksien suojaamista koskeviin kansainvälisiin asiakirjoihin, jotka unionin tuomioistuin ottaa huomioon soveltaessaan unionin oikeuden yleisiä periaatteita.[16] Toisaalta SEU 3 artiklan 3 kohdassa määrätään, että ”unioni toteuttaa sisämarkkinat”, ja tämän jälkeen, että unioni ”edistää – – oikeudenmukaisuutta – –, sukupolvien välistä yhteisvastuuta ja lapsen oikeuksien suojelua”.[17]

35. Asetus N:o 2201/2003 perustuu siihen, että lapsen etu on ensisijaisen tärkeä ja että hänen oikeuksiaan on kunnioitettava. Sen johdanto-osan 33 perustelukappaleen mukaan asetuksessa pyritään varmistamaan varsinkin perusoikeuskirjan 24 artiklassa tunnustettujen lapsen perusoikeuksien kunnioittaminen. Kyseisessä artiklassa tunnustetaan, että lapsilla on muista riippumattomia oikeuksia, joista he voivat itse määrätä; lisäksi sen mukaan kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.[18] Tässä yhteydessä on syytä mainita myös yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamista koskeva perusoikeuskirjan 7 artikla.

36. Tarkemmin ottaen asetuksessa N:o 2201/2003 vahvistetut toimivaltasäännökset vanhempainvastuuta koskevissa asioissa on muotoiltu lapsen edun perusteella ja ottaen erityisesti huomioon läheisyyden periaate. Näin ollen lapsen asuinpaikan tuomioistuimilla on parhaat edellytykset ratkaista vanhempainvastuuta ja siten tapaamisoikeutta koskeva kysymys.[19] Lapsen edun mukaisesti asetuksessa N:o 2201/2003 lisäksi sallitaan, että toimivaltainen tuomioistuin voi poikkeuksellisesti ja tietyin edellytyksin siirtää asian toisen jäsenvaltion tuomioistuimeen, jos tällä on paremmat edellytykset asian käsittelyyn.[20]

37. Lopuksi unionin tuomioistuin on katsonut, että kaikkia unionin oikeussääntöjä tulkittaessa on lähtökohtana pidettävä lapsen etua koskevaa periaatetta.[21] Se mainitsee oikeuskäytännössään lasten intressin perhe-elämään, jonka suojelemiseksi perhe-elämän kunnioittamista koskeva perusoikeus taataan myös ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 8 artiklassa.[22]

38. Tämän vuoksi ei ole epäilystäkään siitä, että lapsen etua koskevan periaatteen on ohjattava kaikkea asetuksen N:o 2201/2003 säännösten teleologista tulkintaa, kun kyseessä on – kuten nyt käsiteltävässä asiassa – tapaamisoikeutta koskeva isovanhempien hakemus. Palaan tähän myöhemmin.

14 Yhteisön säännöstöä lapsen oikeuksien osalta koskevan katsauksen osalta ks. Euroopan komissio, oikeusasioiden pääosasto, *EU acquis and policy documents on the rights of the child*, joulukuu 2015, s. 1–83. Ks. myös julkisasiamies Szpunarin ratkaisuehdotus Chavez-Vilchez ym. (C-133/15, EU:C:2016:659, 42 kohta).

15 New Yorkissa 20.11.1989 tehty yleissopimus. Sen 3 artiklan 1 kohdassa määrätään, että ”kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu”.

16 Ks. tuomio 27.6.2006, parlamentti v. neuvosto (C-540/03, EU:C:2006:429, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

17 Lapsen oikeuksien suojelu on myös tärkeä osa unionin ulkopolitiikkaa. Ks. SEU 3 artiklan 5 kohta.

18 Perusoikeuskirjan 24 artiklassa mainitaan kolme lapsen oikeuksia koskevaa perusperiaatetta: oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti (24 artiklan 1 kohta), oikeus siihen, että lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa toimissa, jotka koskevat heitä (24 artiklan 2 kohta), ja lapsen oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, jollei se ole hänen etunsa vastaista (24 artiklan 3 kohta).

19 Ks. asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 12 perustelukappale ja 8 artikla.

20 Ks. asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 13 perustelukappale ja 15 artikla. On myös huomattava, että kyseisessä asetuksessa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen kuulemiseen. Ks. tältä osin asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 19 perustelukappale, 41 artiklan 2 kohdan c alakohta ja 42 artiklan 2 kohdan a alakohta.

21 Asetuksen N:o 2201/2003 osalta ks. mm. tuomio 11.7.2008, Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, 48 ja 51 kohta) ja tuomio 2.4.2009, A (C-523/07, EU:C:2009:225, 61 ja 64 kohta). Ks. myös julkisasiamies Sharpstonin kannanotto Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:377, 20 kohta). Ks. myös tuomio 13.9.2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, 66, 81 ja 85 kohta) ja julkisasiamies Szpunarin ratkaisuehdotus Rendón Marín ja CS (C-165/14 ja C-304/14, EU:C:2016:75, 174 kohta).

22 Roomassa 4.11.1950 allekirjoitettu yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus).

B. Ennakkoratkaisukysymys

39. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin haluaa kysymyksellään lähinnä selvittää, onko asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja 2 artiklan 10 alakohdassa tarkoitettua tapaamisoikeuden käsitettä tulkittava siten, että se koskee myös isovanhempien oikeutta tavata lapsenlapsiaan.

40. Vaikka tapaamisoikeuden käsite nimenomaisesti mainitaan asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja 2 artiklan 10 alakohdassa, kyseisissä säännöksissä ei nimenomaisesti täsmennetä, kattaako kyseinen oikeus muiden henkilöiden kuin vanhempien tapaamisoikeuden.

41. Kyseisten säännösten tulkitsemisessa on siten otettava huomioon paitsi asetuksen N:o 2201/2003 sanamuoto myös niiden asiayhteys ja asetuksella tavoitellut päämäärät.

42. Aluksi on todettava, että Tšekin hallitus ja komissio puolustivat kirjallisissa huomautuksissaan vanhempainvastuun käsitteen ja asetuksen N:o 2201/2003 tarkoituksen osalta – erityisesti kyseisen asetuksen sanamuodon perusteella – näkemystä, jonka mukaan kyseistä asetusta sovelletaan isovanhempien tapaamisoikeuteen. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin näyttää itsekin jakavan tämän näkemyksen ennakkoratkaisupyyntöpäätöksessään.[23]

1. Asetuksen N:o 2201/2003 säännösten sanamuoto ja systematiikka

43. Asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan mukaan asetusta sovelletaan, riippumatta siitä millaisessa tuomioistuimessa asiaa käsitellään, asioissa, jotka liittyvät vanhempainvastuun ”myöntämiseen, käyttämiseen, siirtämiseen, rajoittamiseen tai lopettamiseen”. Asetuksen N:o 2201/2003 soveltamisalan määrittämiseksi asianmukaisesti[24] oli tärkeää, että unionin lainsäätäjä selkeyttää vanhempainvastuun käsitettä. Tätä käsitettä ei nimittäin määritelty vuoden 1998 Brysselin yleissopimuksessa[25] eikä asetuksessa N:o 1347/2000. Lainsäätäjä on siten valinnut vanhempainvastuun yhtenäisen määritelmän.[26] Asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 7 alakohtaan sisältyvän määritelmän mukaan tällä käsitteellä tarkoitetaan ”oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka liittyvät lapsen henkilöön tai omaisuuteen ja jotka jollakin luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä on tuomioistuimen tuomion tai lain taikka voimassa olevan sopimuksen perusteella”. Näin ollen sekä luonnolliset henkilöt että oikeushenkilöt voivat olla vanhempainvastuunkantajia.[27] Lisäksi käsite ”vanhempainvastuu” käsittää ”erityisesti” oikeuden lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuden, mikä tarkoittaa, että tämä käsite voidaan jakaa näihin

23 Itse asiassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin mainitsee ennakkoratkaisupyyntönsä 5.3 kohdassa, että ”vaikka tämä ei käy suoraan ilmi asetuksen – – sanamuodosta, tämä voidaan päätellä asetuksen systematiikan, sisällön ja tavoitteen perusteella”.

24 Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 30 kohta.

25 Vuoden 1998 Brysselin yleissopimukseen sisältyvän käsitteen ”vanhempainvastuu” osalta Borrásin muistiossa todetaan, että tämä käsite ”on määriteltävä sen jäsenvaltion oikeusjärjestyksessä, jossa kysymys lapsen huollosta on tutkittavana”. Kyseisen yleissopimuksen mukaan vanhempien oikeudet ja velvollisuudet oli siten määritelty kansallisessa lainsäädännössä.

26 Toisin kuin vuoden 1998 Brysselin yleissopimuksen tapauksessa asetuksen N:o 2201/2003 soveltamiseksi vanhempainvastuuta oli tulkittava itsenäisesti, mikä vahvistettiin lopulta kyseisen käsitteen määritelmällä, joka esitetään asetuksen 2 artiklan 7 alakohdassa. Ks. vastaavasti Pintens, W., teoksessa Magnus, U., ja Mankowski, P. (toim.), *Brussels II bis Regulation*, *European Commentaries on Private International Law*, Sellier European Law Publishers, 2016, 1 artiklan 59 kohta ja 2 artiklan 19 kohta.

27 Kokonaan erillinen on kysymys vanhempainvastuunkantajan nimeämisestä. Asetuksessa N:o 2201/2003 ei vahvisteta, kenen on oltava vanhempainvastuunkantaja, mutta siinä viitataan jäsenvaltioihin kyseisen henkilön, erityisesti lapsen huoltoa koskevan oikeuden haltijan ja tapaamisoikeuden haltijan, nimeämisen osalta. Ks. vastaavasti tuomio 5.10.2010, McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, 40–43 kohta).

kahteen osaan.[28] Näin ollen asetuksen N:o 2201/2003 mukaan sekä kansallisen lainsäädännön mukaiset lapsen huoltoa koskevan oikeuden haltijat että sen mukaiset henkilöt, joille on myönnetty tapaamisoikeus, voidaan katsoa vanhempainvastuunkantajiksi; vanhempainvastuu kattaa erityisesti nämä kaksi oikeutta.[29]

44. Tapaamisoikeudella tarkoitetaan asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 10 alakohdan määritelmän mukaan ”myös oikeutta viedä lapsi rajoitetuksi ajaksi asuinpaikastaan muualle”. Tämä määritelmä osoittaa tapaamisoikeuden sisällöstä siten vain yhden osan, eikä siinä ole viittausta henkilöihin, jotka voivat olla sen haltijoita.[30]

45. Asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 8 alakohdassa esitetyn määritelmän mukaan taas ”vanhempainvastuunkantajalla” tarkoitetaan ”ketä tahansa henkilöä, jolla on vanhempainvastuu lapseen nähden”.[31]

46. Asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 7, 8 ja 10 alakohdan sisällöstä ilmenee mielestäni, että unionin lainsäätäjä on tietoisesti käyttänyt väljiä määritelmiä, jotta ne olisivat mahdollisimman kattavia. Tämä pyrkimys tulee esiin siinä, että on käytetty yleisiä sanamuotoja, kuten ”oikeudet ja velvollisuudet”, ”kuka tahansa henkilö” ja adverbi ”myös”. Erityisesti tämän adverbin käyttö asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 10 alakohdassa olevassa tapaamisoikeuden käsitteen määritelmässä osoittaa mielestäni, että unionin lainsäätäjä tahtoi valita kyseisen oikeuden laajan määritelmän.

47. Koska vanhempainvastuun käsite kattaa asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 7 ja 8 alakohdan perusteella jokaisen luonnollisen henkilön ja jokaisen oikeushenkilön, jolla on tapaamisoikeus – ottaen lisäksi huomioon, että myös viimeksi mainittu määritellään väljästi asetuksen 2 artiklan 10 alakohdassa –, minusta vaikuttaa selvältä, että sekä vanhempainvastuu (yleisenä käsitteenä) että tapaamisoikeus (osana tätä yleistä käsitettä) voivat kyseisen asetuksen mukaisesti kuulua kaikille luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.[32]

48. Kyseisen artiklan 7 alakohtaan sisältyvästä vanhempainvastuun määritelmästä ilmenee tosin, että tapaamisoikeus on ainoastaan osa vanhempainvastuuta.[33] Erityisesti pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa, jossa vanhempainvastuu on kansallisen lainsäädännön mukaisesti molemmilla vanhemmilla, vain yhdellä vanhemmalla (tässä tapauksessa isällä) on lapsen huoltajuus, kun taas toisella vanhemmalla (tässä tapauksessa äidillä) on yleensä tapaamisoikeus. Jos kolmas osapuoli hakee tapaamisoikeutta, toimivaltaista tuomioistuinta määritettäessä herää tässä yhteydessä kysymys siitä, kattaako asetus N:o 2201/2003 tapaamisoikeuden myös erillään kansallisessa lainsäädännössä toiselle vanhemmalle (tässä tapauksessa äidille) myönnetystä oikeudesta, ja voivatko näin ollen myös kolmannet, kuten isovanhemmat, hakea tapaamisoikeutta.

28 Asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 9 alakohdan mukaan ilmaus ”oikeus lapsen huoltoon” tarkoittaa ”lapsesta huolehtimiseen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia, varsinkin oikeutta päättää lapsen asuinpaikasta”. Tämän käsitteen osalta ks. tuomio 5.10.2010, McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, 40–43 kohta).

29 Ks. tältä osin Francq, S., ”La responsabilité parentale en droit international privé. Entrée en vigueur du règlement Bruxelles II bis et du code de droit international privé”, *Revue trimestrielle de droit familial*, 2005, nro 3, s. 691–711. Ks. myös em. Pintens, W., 2 artiklan 23 kohta. Nämä kirjoittajat katsovat lisäksi, että isovanhempi, joka on lapsenlastaan koskevan tapaamisoikeuden haltija, on myös asetuksessa N:o 2201/2003 tarkoitettu vanhempainvastuunkantaja. On kuitenkin syytä panna merkille, että joidenkin jäsenvaltioiden lainsäädännössä ainoastaan vanhemmat ovat vanhempainvastuunkantajia, kun taas kolmansilla on ainoastaan rajatut valtuudet, vaikka heille olisi myönnetty tapaamisoikeus.

30 Asetuksessa N:o 2201/2003 tämä määritelmä on rajattu ainoastaan ajallisesti (”rajoitetuksi ajaksi”), eikä siitä ilmene henkilöllistä rajoitusta.

31 Tämä määritelmä osoittaa, että myös muut henkilöt kuin vanhemmat voivat olla vanhempainvastuunkantajia. Tämä ilmaisu kattaa sekä ne, joista on tullut vanhempainvastuunkantajia vanhemmuuden, holhouksen ja edunvalvonnan tai vastaavien järjestelyjen kautta, että ne, joista on tullut vanhempainvastuunkantajia vanhempainvastuuta kantavan vanhemman kumppanin ominaisuudessa. Ks. em. Pintens, W., 2 artiklan 22 kohta.

32 Ks. tältä osin em. Pintens, W., s. 88: ”Since the Brussels II bis Regulation has a broader scope – third persons can be holders of parental responsibility – there is no reason to exclude rights of access from the scope of the Regulation when the holder is a third person.”

33 Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 43 kohta.

49. Jotta tähän kysymykseen voitaisiin vastata, on muistutettava, että asetuksen N:o 2201/2003 säännösten sanamuodosta ja systematiikasta ilmenee, että unionin lainsäätäjän tarkoituksena oli kattaa mahdollisimman monia menettelytapoja, joiden avulla lapsi voi ylläpitää henkilökohtaisia suhteita sekä vanhempiinsa että muihin perheenjäseniin tai lähipiiriin kuuluviin henkilöihin.[34] Mikään tarkastelluissa määritelmissä tai niiden asiayhteydessä ei mielestäni lähtökohtaisesti estä isoäitiä vetoamasta asetuksen toimivaltasäännöksiin hakeakseen tapaamisoikeutta.

50. On tutkittava, tukeeko asetuksen N:o 2201/2003 säännösten päämäärä tätä tulkintaa.

2. Asetuksen N:o 2201/2003 säännösten teleologinen tulkinta

51. Myös tulkinta, jossa otetaan huomioon asetuksen N:o 2201/2003 päämäärä, vahvistaa, että kyseistä asetusta sovelletaan isovanhempien tapaamisoikeuteen.

52. Huomautan aluksi, että yksi asetuksen N:o 2201/2003 tavoitteista on edistää tuomioistuinratkaisujen vastavuoroista tunnustamista. Tämä ilmenee asetuksen johdanto-osan toisesta perustelukappaleesta, jossa korostetaan sitä, että oikeuden päätösten vastavuoroinen tunnustaminen on ”oikeudellisen yhteistyön kulmakivi”.[35] Tämän vuoksi jäsenvaltiossa annettujen ratkaisujen tunnustamisen ja täytäntöönpanon ”olisi perustuttava keskinäisen luottamuksen periaatteeseen, ja tunnustamatta jättämisen perusteet olisi rajoitettava ainoastaan välttämättömimpiin”, kuten asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 21 perustelukappaleessa todetaan. Lisäksi kyseisen asetuksen johdanto-osan toisesta perustelukappaleesta käy ilmi, että tapaamisoikeus on unionin lainsäätäjälle ensisijainen asia.

53. Asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan viidennestä perustelukappaleesta ilmenee, että kaikkien lasten tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi asetus kattaa kaikki vanhempainvastuuta koskevat tuomiot, mukaan luettuina lastensuojelutoimenpiteet, riippumatta niiden yhteydestä avioliitto-oikeuden alaan kuuluviin menettelyihin.[36] Tältä osin on todettava, että – kuten asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 7, 8 ja 10 alakohdan tarkastelusta ilmenee – kyseisessä asetuksessa esitetty vanhempainvastuunkantajien käsite on laaja ja sillä tarkoitetaan ketä tahansa fyysistä henkilöä, jolla on vanhempainvastuu lapseen nähden, sekä kolmansia osapuolia tai oikeushenkilöitä, kuten lastensuojeluviranomaisia.

54. Lopuksi muistutan, että kuten tämän ratkaisuehdotuksen 35–37 kohdasta ilmenee, asetuksen N:o 2201/2003 vanhempainvastuuta koskevat säännökset ja erityisesti sen toimivaltasäännökset on muotoiltu – ja niitä on näin ollen tulkittava – ei hakijan edun vaan lapsen edun perusteella ja ottaen erityisesti huomioon läheisyyden periaate.[37] Näin ollen asetuksen N:o 2201/2003 teleologisessa tulkinnassa on otettava huomioon lapsen etu, jonka on oltava johtava periaate ja joka on vahvistettu sekä asetuksen johdanto-osan perustelukappaleissa että sen säännöksissä.[38]

55. Mitä johtopäätöksiä edellä esitetyn perusteella on tehtävä tutkittaessa asetuksen N:o 2201/2003 tavoitteita?

34 Kuten erityisesti vanhempainvastuuta kantavan vanhemman kumppani. Lapsella voi nimittäin olla hyvin läheinen, vahva ja vakaa henkilökohtainen suhde äitinsä tai isänsä kumppaniin. Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 45 kohta ja alaviite 31.

35 Ks. myös asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan kolmas perustelukappale; Tampereella 15. ja 16.10.1999 kokoontuneen Eurooppa-neuvoston päätelmät, 34 kohta, saatavilla seuraavassa internetosoitteessa: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_fi.htm, ja komission valmisteluasiakirja ”lasten huoltoa koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta”, KOM(2001) 166 lopullinen, 3 kohta.

36 Ottaen huomioon, että asetus N:o 2201/2003 koskee kaikkia vanhempainvastuuta koskevia päätöksiä, sen on koskettava myös kaikkia sekä vanhempien että kolmansien osapuolten, kuten ”erityisesti isovanhempien”, tapaamisoikeutta koskevia päätöksiä. Ks. vastaavasti em. Pintens, W., 1 artiklan 70 kohta.

37 Ks. asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 12 perustelukappale.

38 Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 73 ja 74 kohta.

56. Vastaus vaikuttaa minusta nyt ilmeiseltä. Pääasiassa kyseessä olevan kaltaiseen – lapsenlastaan koskevaa tapaamisoikeutta hakeneen isoäidin – tilanteeseen sovellettavia erityissäännöksiä ei ole, mutta mielestäni kyseessä ei ole kuitenkaan lainaukko. Asetuksen N:o 2201/2003 tavoitteista ilmenee nimittäin selvästi, ettei ole mitään perustetta jättää tapaamisoikeutta asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle, jos tapaamisoikeuden hakija on joku muu sellainen henkilö kuin lapsen vanhemmat, jolla on oikeudelliset tai tosiasialliset perhesiteet lapseen, kuten nyt käsiteltävässä asiassa. Lisäksi tapaamisoikeuden myöntäminen muulle henkilölle kuin lapsen vanhemmille voi loukata vanhempien oikeuksia ja velvollisuuksia (nyt käsiteltävässä asiassa lapsen huoltoa koskevan isän oikeuden ja äidin tapaamisoikeuden osalta). Ristiriitaisten toimenpiteiden välttämiseksi ja lapsen edun huomioon ottamiseksi saman tuomioistuimen eli lapsen asuinpaikan tuomioistuimen olisi siten lausuttava tapaamisoikeudesta. [39]

57. Tähän liittyen yhdyn komission väitteeseen siitä, että jos muiden henkilöiden kuin vanhempien tapaamisoikeutta koskevat hakemukset on jätettävä asetuksen N:o 2201/2003 soveltamisalan ulkopuolelle, tuomioistuin, jolla on toimivalta käsitellä tällaiset hakemukset, määräytyy yhdenmukaistamattomien kansallisten säännösten perusteella. Riski, että lapsi joutuu kiistan osapuoleksi tuomioistuimessa, johon hänellä ei ole kiinteitä siteitä, ja rinnakkaisten menettelyjen sekä ristiriitaisten ratkaisujen riski kasvaisi, mikä olisi vastoin asetuksen N:o 2201/2003 tarkoitusta; asetuksessa pyritään vahvistamaan yhtenäiset toimivaltasäännökset ja läheisyysperiaatteen noudattaminen tuomioistuinmenettelyjen osalta.

58. Tämän ratkaisuehdotuksen 43–57 kohdasta ilmenee siten, että asetuksen N:o 2201/2003 säännösten tulkinta, jonka mukaan kyseinen asetus kattaa tapaamisoikeutta koskevan isovanhemman hakemuksen, ei ole vastoin unionin lainsäätäjän kyseisellä asetuksella tavoittelemaa päämäärää.

59. Kuten jäljempänä selitän, asetuksen N:o 2201/2003 tausta tukee tätä tulkintaa.

3. Asetuksen N:o 2201/2003 säännösten historiaan perustuva tulkinta

60. Ennen kuin ehdotan vastausta ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kysymykseen, on mielestäni tarpeellista tutkia sekä asetuksen N:o 2201/2003 taustaa että asetusta edeltänyttä lainsäädäntöä.

a) Asetuksen N:o 2201/2003 esityöt

61. Ensinnäkin esitöiden osalta on todettava, että kuten tämän ratkaisuehdotuksen 30 ja 43 kohdasta ilmenee, asetuksen N:o 1347/2000 – joka oli asetusta N:o 2201/2003 edeltänyt säädös – soveltamisala oli rajoitettu vanhempainvastuun osalta ainoastaan vanhempia koskeviin riitoihin. Tätä rajoitusta sovellettiin myös (toisen vanhemman) tapaamisoikeutta koskeviin menettelyihin.

62. Perheeseen liittyvien riita-asioiden, jotka koskivat sitä, ettei toiselle vanhemmalle kuuluvaa tapaamisoikeutta pantu täytäntöön jossain toisessa jäsenvaltiossa, suuren määrän vuoksi Ranskan tasavalta oli esittänyt vuonna 2000 aloitteen lasten tapaamisoikeutta koskevien tuomioiden vastavuoroista täytäntöönpanoa koskevan neuvoston asetuksen antamiseksi. [40] Tarkastellessaan tätä

39 Tämä on tärkeää erityisesti sen vuoksi, että lainvalintasääntöjä, joiden perusteella vanhempainvastuuta koskevissa kysymyksissä sovellettava laki määräytyy, ei ole yhdenmukaistettu. Jos eri jäsenvaltioiden tuomioistuimissa annettaisiin ratkaisuja useiden henkilöiden (vanhempien ja isovanhempien) vanhempainvastuusta, ne soveltaisivat kansallisia lainvalintasääntöjä. Nämä säännöt saattavat kuitenkin olla huomattavan erilaisia. Päätöksiä, jotka koskevat usean henkilön kesken jakautuvaa vanhempainvastuuta, tehtäisiin siten eri tuomioistuimissa ja olennaisesti erilaisten lakien nojalla, vaikka ne koskisivat yhtä ainoaa lasta. Sitä vastoin käsitteitä, joiden perusteella määräytyy asetuksen N:o 2201/2003 soveltamisala, koskevan laajan tulkinnan omaksuminen mahdollistaa päätösten tietynasteisen yhdenmukaistamisen ainakin sovellettavien lakien osalta ja auttaa välttämään ongelmia, jotka johtuvat siitä, ettei lainvalintasääntöjä ole yhdenmukaistettu.

40 EYVL 2000, C 234, s. 7. Ks. myös asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan neljäs perustelukappale. Tämä aloite koski ainoastaan toisen vanhemman tapaamisoikeuden käyttöä.

aloitetta Euroopan unionin neuvosto oli todennut, että aloitetta voitiin viedä eteenpäin ainoastaan rinnan asetuksen N:o 1347/2000 soveltamisalan laajentamistyön kanssa. Näin varmistettiin kaikkien lasten tasapuolinen kohtelu ja otettiin huomioon sosiaaliset tosiasiat, kuten perherakenteiden moninaistumisen. [41]

63. Vuonna 2001, kun vanhempainvastuusta annettavaa asetusta koskevaa komission ehdotusta valmisteltiin, komissio julkaisi valmisteluasiakirjan, josta ilmeni selvästi, että se aikoi omaksua tapaamisoikeuden osalta laajemman määritelmän kuin asetukseen N:o 1347/2000 sisältyvä määritelmä. [42] Komissio totesi kyseisessä valmisteluasiakirjassa, että ”toisin kuin [asetuksessa N:o 1347/2000], joka jättää asian kansallisella lainsäädännöllä säänneltäväksi, on ehdotettu, että uudessa lainsäädännössä olisi puututtava tapaamisoikeuden käytön sääntelyyn esimerkiksi säätämällä, että kaikilla lapsen entisillä perheenjäsenillä, esimerkiksi toisen vanhemman entisellä puolisolla, on tapaamisoikeus tai oikeus hakea tapaamisoikeutta”. [43] Komissio katsoi kyseisessä asiakirjassa myös, että jotkin jäsenvaltiot voisivat muotoilla tapaamisoikeuden haltijoihin liittyvät aineelliset näkökohdat vaatimuksiksi, jotka täytyy täyttää, jotta muut jäsenvaltiot voisivat tunnustaa päätöksen. Lisäksi se totesi samassa asiakirjassa, että tällaisten kysymysten lisäämiseen sisältyi tosiasiallinen vaara luisumisesta vastavuoroisen tunnustamisen tavoitteen kannalta arveluttavaan tilanteeseen, jossa päätökset otetaan niiden sisältämän asiaratkaisun osalta uudelleen käsiteltäviksi pyynnön vastaanottavassa valtiossa. Komissio katsoi tämän vuoksi, että uuden oikeudellisen välineen mekanismin laajentaminen kaikkiin vanhempainvastuuta koskeviin päätöksiin ”riippumatta siitä, mikä niiden aihe on, keihin lapsiin päätökset kohdistuvat tai ketkä voivat osallistua lapsen huoltoon [tai kenellä on tapaamisoikeus]”, täyttäisi parhaiten tätä uutta välinettä koskevan neuvoston antaman tehtävän ja toteuttaisi vastavuoroista tunnustamista koskevan toimenpideohjelman, jonka tavoitteena oli eksekvatuurimenettelyn poistaminen, ensimmäisen vaiheen. [44]

64. Komissio korostaa kirjallisissa huomautuksissaan, että valmisteluasiakirjassa viitataan myös lapsiin liittyvää yhteydenpitoa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen luonnokseen. [45] Se täsmentää, että kyseisessä luonnoksessa tunnustetaan lapsen oikeus ylläpitää yhteyksiä vanhempiensa lisäksi myös sellaisiin henkilöihin, joihin heillä on perhesiteitä, kuten isovanhempiin. [46]

65. Tämän ratkaisuehdotuksen 61–63 kohdasta ilmenee mielestäni selvästi, että asetuksen N:o 2201/2003 valmisteluasiakirjoissa vahvistetaan unionin lainsäätäjän tahto laajentaa asetuksen N:o 1347/2000 soveltamisalaa, joka rajoittui vanhempia koskeviin asioihin. Tätä tahtoa tukee se seikka, että kyseiset esityöt koskivat selvästi kaikkia vanhempainvastuuta koskevia ratkaisuja ja näin ollen tapaamisoikeutta riippumatta henkilöistä, jotka voivat käyttää sitä, ja sulkematta pois isovanhempia.

41 Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 29 kohta ja KOM(2001) 166 lopullinen, 1 ja 2 kohta.

42 KOM(2001) 166 lopullinen, 1 kohta.

43 Ibid., s. 20.

44 Ibid., s. 5 ja 20. Ks. myös 30.11. ja 1.12.2000 kokoontunut neuvosto (oikeus- ja sisäasiat, pelastuspalvelu), 4 ja 5 kohta, ”Toimenpideohjelma tuomioiden vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen toteuttamisesta siviili- ja kauppaoikeuden alalla” (EYVL 2001, C 12, s. 1).

45 KOM(2001) 166 lopullinen, s. 15a ja alaviite 33. Kyseisen yleissopimuksen osalta ks. tämän ratkaisuehdotuksen 72 kohta.

46 Komission valmisteluasiakirjassa mainitaan myös kyseiseen yleissopimuksen luonnokseen sisältyvän käsitteen ”perhesiteet” määritelmä. Ks. KOM(2001) 166 lopullinen, s. 15 ja alaviite 33.

b) Vuoden 1996 Haagin yleissopimus

66. On huomattava, että asetuksen N:o 2201/2003 toimivaltaa vanhempainvastuun alalla koskevien säännösten mallina on huomattavalta osin ollut 19.10.1996 tehty Haagin yleissopimus.[47] Asetuksen N:o 2201/2003 perustana on kyseisessä yleissopimuksessa vahvistettu periaate,[48] jonka mukaan lapsen asuinpaikan viranomaisilla on yksinomainen toimivalta asiassa.[49]

67. Vuoden 1996 Haagin yleissopimuksen 3 artiklassa määritellään sen soveltamisalaan kuuluvat toimenpiteet. Tällaisia toimenpiteitä ovat erityisesti ne, jotka koskevat vanhempainvastuuta ja tapaamisoikeutta.[50] Asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 7 alakohdassa toistetaan pääasiallisesti vuoden 1996 Haagin yleissopimuksessa esitetty vanhempainvastuun määritelmä, mutta kyseisessä määritelmässä[51] ei – poiketen asetuksessa N:o 2201/2003 esitetystä vanhempainvastuun määritelmästä – nimenomaisesti mainita tapaamisoikeutta. Tämä mainitsematta jättäminen mahdollistaa lähtökohtaisesti näkemyksen, jonka mukaan tapaamisoikeuden haltija ei välttämättä ole kyseisen yleissopimuksen mukaan vanhempainvastuunkantaja.[52]

68. Asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 10 alakohdassa esitetty tapaamisoikeuden määritelmä on puolestaan sanamuodoltaan sama kuin vuoden 1996 Haagin yleissopimuksessa oleva määritelmä.[53] Lagarden muistiossa ei kuitenkaan oteta kantaa siihen, kuuluvatko muiden henkilöiden kuin vanhempien, erityisesti isovanhempien, esittämät tapaamisoikeutta koskevat hakemukset vuoden 1996 Haagin yleissopimuksen soveltamisalaan.

69. Kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin jäsenvaltioiden hyväksymät myöhemmät ohjeet osoittavat kuitenkin, että lapsen mahdollisuus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita sellaisiin muihin henkilöihin, joihin hänellä on perhesiteitä, tunnustetaan yleisesti merkitykselliseksi, ja niissä täsmennetään, että ”tapaamisoikeutta ei rajoiteta vanhempien ja lasten väliseen tapaamisoikeuteen vuoden 1980 Haagin yleissopimuksessa eikä vuoden 1996 Haagin yleissopimuksessa”.[54]

70. Kaikkien näiden seikkojen ja erityisesti sen perusteella, että lapsen etua koskevan periaatteen on ohjattava kaikkea asetuksen N:o 2201/2003 vanhempainvastuuta koskevien säännösten tulkintaa, olen vakuuttunut siitä, että kyseistä asetusta sovelletaan myös tapaamisoikeutta koskevaan isovanhempien hakemukseen.

47 Yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa (jäljempänä vuoden 1996 Haagin yleissopimus), joka on saatavissa seuraavassa internetosoitteessa: https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=70

48 Asetuksen 8 artikla ja sitä seuraavat artiklat. Ks. myös tämän ratkaisuehdotuksen 6, 9 ja 34 kohta. Tarpeesta tulkita yhdenmukaisesti vuoden 1996 Haagin yleissopimuksen ja asetuksen N:o 2201/2003 samanlaisia käsitteitä ks. julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus A (C-523/07, EU:C:2009:39, 24–26 kohta).

49 Asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklan 2 kohdan mukaan sen 1 kohtaa sovelletaan, jollei 9, 10 ja 12 artiklassa toisin säädetä.

50 Yleissopimuksen 3 artiklan a ja b kohdan mukaan ”1 artiklassa tarkoitetut toimenpiteet voivat koskea erityisesti: vanhempainvastuun määräytymistä, käyttöä, päättymistä tai rajoittamista sekä sen siirtämistä toiselle henkilölle; – – tapaamisoikeu[tta], johon sisältyy oikeus viedä lapsi rajoitetuksi ajaksi pois asuinpaikastaan”.

51 Kyseisen yleissopimuksen 1 artiklan 2 kappaleen mukaan ”– – käsite ’vanhempainvastuu’ sisältää vanhempien huoltajuuteen tai muuhun vastaavaan asemaan perustuvat vanhempien, edunvalvojien tai muiden lapsen laillisten edustajien oikeudet, valtuudet ja velvollisuudet huolehtia lapsesta tai hänen omaisuudestaan”. Ks. vuoden 1996 Haagin yleissopimusta koskeva Paul Lagarden selitysmuistio, joka on saatavilla seuraavassa internetosoitteessa: https://assets.hcch.net/upload/expl34.pdf

52 Em. Paul Lagarden muistion, s. 542, mukaan ”[Vanhempainvastuun] määritelmä on laaja. – – Tämä vastuu on yleensä vanhemmilla, mutta kansallisissa lainsäädännöissä vahvistetuin edellytyksin se voi olla myös kokonaan tai osittain kolmansilla osapuolilla tapauksissa, joissa kyseessä on vanhempien kuolema, kyvyttömyys huolehtia lapsesta, soveltumattomuus tai kelvottomuus vanhemmaksi tai jos vanhemmat ovat hylänneet lapsen”.

53 Asetuksen N:o 2201/2003 ja vuoden 1996 Haagin yleissopimuksen välisten suhteiden osalta ks. tämän asetuksen 61 artikla.

54 *Contacts transfrontières relatifs aux enfants. Principes généraux et Guide de bonnes pratiques*, *Conférence de La Haye de droit international privé*, Family Law, 2008, s. 5 ja alaviite 38. Lisäksi on syytä muistuttaa, että teoksen *Manuel pratique sur le fonctionnement de la Convention de La Haye de 1996 sur la protection des enfants*, 2014, s. 64, 65 ja 86, esimerkeissä 5B ja 8A on viittauksia isovanhempien tapaamisoikeuteen; teos on saatavilla seuraavassa internetosoitteessa: https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=3&cid=70.

4. Muut lapsen henkilökohtaisia suhteita koskevat kansainväliset asiakirjat

71. Tapaamisoikeuden laaja tulkinta ei ole asetuksen N:o 2201/2003 ominaispiirre. Tapaamisoikeuden käsite ymmärretään nimittäin laajasti muissa kansainvälisissä asiakirjoissa, jotka koskevat henkilökohtaisia suhteita lapsiin.

72. Huomautan tältä osin ensinnäkin, että lapsiin liittyvää yhteydenpitoa koskevan yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleessa määrätään, että ”lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita myös sellaisiin muihin henkilöihin kuin hänen vanhempiinsa, joilla on perhesiteitä lapseen, paitsi jos se on lapsen edun vastaista”.[55] Yleissopimuksen 2 artiklan d kohdassa esitetyn määritelmän mukaan ”perhesiteet” ovat ”läheisiä suhteita, kuten lapsen ja hänen isovanhempiensa tai veljiensä ja sisarustensa väliset suhteet, jotka perustuvat lainsäädäntöön tai tosiasialliseen perhesuhteeseen”.

73. Tältä osin kyseistä yleissopimusta koskevassa selitysmuistiossa täsmennetään ensinnäkin, että on ”ensiarvoisen tärkeää” määrittää sellaiset muut henkilöt kuin vanhemmat, joiden kanssa lapsi voi ylläpitää henkilökohtaisia suhteita, edellyttäen, ettei se ole vastoin hänen etuaan.[56] Siinä korostetaan tämän jälkeen, että joidenkin jäsenvaltioiden lainsäädännössä on laajennettu niiden henkilöiden joukkoa, joille voidaan myöntää tai jotka voivat hakea oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita lapseen. Siinä huomautetaan, että ”näissä laeissa isovanhemmille myönnetään oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita lapseen, kun taas joissain muissa laeissa heille myönnetään ainoastaan oikeus hakea tällaisten henkilökohtaisten suhteiden ylläpitämistä”.[57] Lopuksi kyseisessä muistiossa todetaan, että Euroopan ihmisoikeussopimusta koskevassa oikeuskäytännössä on katsottu, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa mainittu suojelu koskee isovanhemman ja hänen lapsenlastensa välisten henkilökohtaisten suhteiden ylläpitämistä.[58]

74. Näin ollen on toiseksi todettava, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan ”jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä – – kunnioitetaan”. Kuten edellisessä kohdassa on todettu, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että ”isovanhempien ja lapsenlasten väliset suhteet ovat yleissopimuksen 8 artiklassa tarkoitettuja perhesiteitä”.[59] Kyseinen tuomioistuin katsoi asiassa, joka koski vanhempien vanhempainvastuun keskeyttämistä tilapäisesti, että ”ei ole kiistetty sitä, että yleissopimuksen 8 artikla kattaa kysymykset, jotka liittyvät [isoäidin] ja hänen lapsenlastensa välisiin suhteisiin”. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on lisäksi katsonut, että ”8 artiklassa tarkoitettu ’perhe-elämä’ käsittää ainakin lähisukulaisten väliset suhteet; lähisukulaisten, esimerkiksi isovanhempien ja lapsenlasten, välisillä suhteilla voi olla siinä merkittävä rooli. Näin ymmärretyn perhe-elämän ’kunnioittaminen’ edellyttää valtiolta näiden suhteiden normaalin kehityksen edellytykset takaavaa toimintaa”.[60]

55 Lapsiin liittyvää yhteydenpitoa koskeva yleissopimus, Euroopan neuvosto, *eurooppalaisten yleissopimusten sarja*, nro 192, Strasbourg, 15.5.2003. Jäsenvaltioista ainoastaan Tšekin tasavalta, Kroatian tasavalta, Maltan tasavalta ja Romania ovat ratifioineet kyseisen yleissopimuksen. Se on kuitenkin edelleen tärkeä, koska sillä on kodifioitu pääasiallisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, jossa tulkitaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen, jota kaikki jäsenvaltiot ovat velvollisia noudattamaan, 8 artiklassa vahvistettua perhe-elämän kunnioittamista koskevaa oikeutta.

56 Lapsiin liittyvää yhteydenpitoa koskevaan yleissopimukseen liittyvä selitysmuistio, Euroopan neuvosto, *eurooppalaisten yleissopimusten sarja*, nro 192, Strasbourg, 15.5.2003, 9 ja 34 kohta. Muistiossa mainitaan myös lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta 20.5.1980 tehty eurooppalainen yleissopimus, Euroopan neuvosto, *eurooppalaisten yleissopimusten sarja*, nro 105, Luxemburg, 20.5.1980, jossa viitataan tapaamisoikeuteen vetoavaan ”henkilöön”.

57 Em. Lapsiin liittyvää yhteydenpitoa koskevaan yleissopimukseen liittyvä selitysmuistio, 9 ja 47 kohta. Vanhempainvastuuta koskevan vertailevan lainsäädännön osalta ks. Granet, F., ”L’exercice de l’autorité parentale dans les législations européennes”, *La documentation française*, 2002.

58 Em. Lapsiin liittyvää yhteydenpitoa koskevaan yleissopimukseen liittyvä selitysmuistio, 9 kohta.

59 Asiassa, joka koski isovanhempien tapaamisoikeuden keskeyttämistä heidän poikansa eli lapsen isän vastaisen rikosoikeudenkäynnin vuoksi, ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 20.1.2015, Manuello ja Nevi v. Italia (CE:ECHR:2015:0120JUD000010710, 53 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

60 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 13.7.2000, Scozzari ja Giunta v. Italia (CE:ECHR:2000:0713JUD003922198, 221 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 13.6.1979, Marckx v. Belgia (CE:ECHR:1979:0613JUD000683374, 45 kohta).

75. Mielestäni tämän ratkaisuehdotuksen 43–74 kohdasta ilmenee selvästi, että asetuksen N:o 2201/2003 säännösten sanamuodon mukainen, teleologinen, systemaattinen ja historiallinen analyysi tukee ajatusta, että kyseisen asetuksen 8 artiklan toimivaltasäännöstä sovelletaan myös muiden henkilöiden kuin vanhempien, erityisesti muiden oikeudellisten tai tosiasiallisten perheenjäsenten, tapaamisoikeuden käyttöä koskevaan hakemukseen.

76. Katson tämän vuoksi, että ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja 2 artiklan 10 alakohdassa tarkoitettua käsitettä ”tapaamisoikeus” on tulkittava siten, että se koskee myös isovanhempien oikeutta tavata lapsenlapsiaan.

C. Lopuksi

77. Kuten olen edellä selittänyt, sekä asetuksen N:o 2201/2003 sanamuodosta, tavoitteista ja systematiikasta että sen syntyhistoriasta ilmenee, että kyseistä asetusta sovelletaan myös isovanhempien tapaamisoikeutta koskevaan hakemukseen.

78. Analyysistani ilmenee myös, ettei asetuksessa N:o 2201/2003 jätetä tapaamisoikeuden käsitteen ulkopuolelle sellaisia muita henkilöitä kuin vanhemmat, joilla on oikeudelliset tai tosiasialliset perhesiteet lapseen (erityisesti sisaret tai veljet tai toisen vanhemman entinen puoliso tai entinen kumppani). Kun otetaan huomioon yhteiskunnan jatkuvat muutokset ja uudenlaisten perherakenteiden olemassaolo, asetuksessa N:o 2201/2003 tarkoitetun tapaamisoikeuden käyttö voi koskea monia eri henkilöitä.[61] Vanhempainvastuuta kantavan vanhemman entinen kumppani ja näin ollen viimeksi mainitun vanhemmat – joita lapsi pitää isovanhempinaan – tai lapsen täti tai setä, joiden vastuulla on huolehtia lapsesta toisen tai molempien vanhempien ollessa tilapäisesti poissa, ovat vain joitakin esimerkkejä tapauksista, joita unionin tuomioistuin voi joutua tarkastelemaan tulkittaessa kyseistä asetusta.[62]

79. On totta, että asetus N:o 2201/2003 koskee ainoastaan säännöksiä, jotka koskevat tuomioistuinten toimivaltaa sekä erityisesti vanhempainvastuuta koskevien tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa. Unionin oikeuden tässä kehitysvaiheessa sitä, kenelle tapaamisoikeus myönnetään tai ollaan myöntämättä, säännellään näin ollen kansallisessa lainsäädännössä. Tämän vuoksi yhden yhtenäisen – sen jäsenvaltion viranomaisilla, jossa lapsen asuinpaikka on, olevaa – toimivaltaa koskevan säännön olemassaolo on sitäkin tärkeämpää, jotta voidaan taata eri jäsenvaltioissa annettujen tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano.

V. Ratkaisuehdotus

80. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Varhoven kasatsionen sadin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27.11.2003 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohtaan ja 2 artiklan 10 alakohtaan sisältyvää tapaamisoikeuden käsitettä on tulkittava siten, että se koskee myös isovanhempien oikeutta tavata lapsenlapsiaan.

61 Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 29 kohta.

62 Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 31, 32, 49, 64, 69 ja 75 kohta.